08/07/2019

Ο Ηλίας Βενέζης για τον Αρχιεπ. Δαμασκηνό

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

Ήταν αρχές Ιουλίου του 1941 όταν ο Μακαριστός Αρχιεπίσκοπος Αθηνών κ. Δαμασκηνός ανελάμβανε τον θρόνο του.

«Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός – (Οι χρόνοι της δουλείας)» ονομάζεται το βιβλίο – βιογραφία που έγραψε ο λογοτέχνης Ηλίας Βενέζης, για την ζωή, την προσωπικότητα και το έργο του ιεράρχη Δαμασκηνού από την γέννησή του μέχρι και το 1944. Η πρώτη έκδοση του βιβλίου έγινε το 1952 από τις εκδόσεις «Άλφα» του Ι. Μ. Σκαζίκη.

Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος (1941-1949) Δαμασκηνός ήταν μια κορυφαία προσωπικότητα του καιρού του. Από την ισχύ της θέσης του αλλά και με μεγάλο κίνδυνο της ζωής του, βοήθησε τον Ηλία Βενέζη, (μαζί με εκατοντάδες άλλους) όταν ήταν κρατούμενος των Γερμανών να απελευθερωθεί.
Συγκεκριμένα, στις 27 Οκτωβρίου του 1942 ο Βενέζης συλλαμβάνεται από τους Γερμανούς, μέσα στο χώρο της εργασίας του, στην Τράπεζα της Ελλάδος, κατά

την διάρκεια εκδήλωσης αφιερωμένης στους νεκρούς συναδέλφούς τους του πολέμου της Αλβανίας. Μεταφέρεται στις φυλακές Αβέρωφ και κρατείται στην πτέρυγα των μελλοθανάτων, το Μπλοκ C- για 23 ημέρες. Εκείνες τις μέρες ο Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός προσπάθησε με όλες τις δυνάμεις του (μαζί με άλλες διακεκριμένες προσωπικότητες των γραμμάτων της χώρας) και κατάφερε να απελευθερώσει τον συγγραφέα.

Απόσπασμα από το βιβλίο του Ηλία Βενέζη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έχουν αρχίσει οι μέρες της μεγάλης πικρίας της Ελλάδας. Απρίλιος του 1941. Οι Γερμανοί έχουν φτάσει στην Αθήνα, η σημαία τους ανεμίζει στην Ακρόπολη. Η Ελλάδα έχει γονατίσει, η Ελλάδα είναι μες στο πένθος, στο αίμα και τα δάκρυα. Οι νικήτριες ελληνικές στρατιές των αλβανικών βουνών έχουν διαλυθή, οι στρατηγοί τους συνθηκολογήσανε, οι δρόμοι είναι γεμάτοι από αποκαμωμένα, κουρελιασμένα, πεινασμένα παλικάρια, που πήρανε το δρόμο του γυρισμού απ’ το μέτωπο γυρεύοντας να φτάσουν στα χωριά τους φορτωμένα πικρία και δόξα.

Στην πρωτεύουσα των Ελλήνων ένας άνδρας, μορφή δωρική, πανύψηλη, σαν τα δέντρα των δασών του τόπου του, της ορεινής Δορβιτσάς, στέκεται όρθιος, κοιτάζει απ’ το παράθυρο έξω στο δρόμο το θέαμα του δρόμου. Έξω, στο δρόμο, είναι η Ελλάδα η βουτηγμένη στο πένθος, στο αίμα και στα δάκρυα. Περνάν βογκώντας οι μαυροφορεμένες γυναίκες του πένθους, οι λαβωμένοι πολεμιστές των αλβανικών βουνών, τα απορφανισμένα παιδιά των Ελλήνων. Αρχίζει, μόλις, ο νέος μαρτυρικός δρόμος του Έθνους. Και το Έθνος είναι ακέφαλο. Ο Βασιλεύς και η Κυβέρνηση φύγανε για να συνεχίσουν, έξω απ’ τα σύνορα της δουλωμένης πατρίδας, πολεμώντας για την ελευθερία της Ελλάδας και του κόσμου. Ό,τι μένει για το Γένος είναι μονάχα η Εκκλησία. Καθώς στους παλαιούς καιρούς, στους παλαιούς χρόνους της δουλείας, η Εκκλησία πρέπει να γίνη πάλι κεφαλή και καταφυγή των Ελλήνων.

Τι θα κάμη αυτή την ώρα αυτός, ο Δεσπότης των Αθηνών;

Είναι ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Δαμασκηνός. Είναι ωχρός και αδύνατος απ’ την πολύχρονη φυλακή. Μόλις ελευθερώθηκε απ’ τη φυλακή του. Ο μεγάλος αντίπαλός του, ο Αρχιεπίσκοπος Χρύσανθος, Βυζαντινός αυθεντικός, του έχει φερθεί σκληρά. Δυόμισι χρόνια τον κρατούσε απομονωμένο σ’ ένα κελλί της Μονής της Φανερωμένης στη Σαλαμίνα, με φρουρά που του απαγόρευε και την ελάχιστη μετακίνηση.

Τα πράγματα είχαν γίνει έτσι:

Το Νοέμβριο του 1938, μετά το θάνατο του Αρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου, είχε γίνει η εκλογή του νέου Αρχιεπισκόπου από την Ιεραρχία της Ελλάδος. Αντίπαλοι ήταν δύο: ο Κορινθίας Δαμασκηνός και ο Τραπεζούντος Χρύσανθος. Ο πρώτος είχε ένα λαμπρό παρελθόν ως Επίσκοπος Κορινθίας στους σεισμούς που ερείπωσαν την Κόρινθο στα 1928, ως Έξαρχος του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην Αμερική. Ο δεύτερος είχε ένα λαμπρό εθνικό παρελθόν΄ ως Δεσπότης του Πόντου. Αρχιεπίσκοπος εξελέγη ο Δαμασκηνός με 31 ψήφους. Ο Χρύσανθος πήρε 30 ψήφους. Μετά την εκλογή τελέστηκε το Μέγα Μήνυμα. Αλλά την άλλη μέρα οι τρείς αρχιερείς υπέβαλαν ένσταση, εναντίον της εκλογής του Δαμασκηνού, στο Συμβούλιο Επικρατείας, με την αιτιολογία ότι ο Μητροπολίτης Δρυϊνουπόλεως και Κονίτσης δεν είχε δικαίωμα να ψηφίση, ως υπόδικος. Η Κυβέρνηση Μεταξά ήθελε να φέρη οπωσδήποτε τον Μητροπολίτη Χρύσανθο επικεφαλής της Εκκλησίας. Ήσκησε πίεση. Και το Συμβούλιον Επικρατείας με ψήφους 8 εναντίον 7 ακύρωσε την εκλογή του Δαμασκηνού. Έπειτα, με νέα εκλογή της Ιεράς Συνόδου, ήρθε ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών ο Τραπεζούντος Χρύσανθος.

Δυό μεγάλοι άνδρες της Εκκλησίας βρέθηκαν έτσι στις δυό όχθες αγεφύρωτου γκρεμού, κατάντικρυ ο ένας στον άλλον. Τίποτα δεν ήταν ικανό να τους συμφιλιώση. Τους χώριζε ο Θρόνος της Εκκλησίας της Ελλάδος. Ο Δαμασκηνός, έπειτα απ’ το Μέγα Μήνυμα θεωρούσε τον εαυτό του μόνον κανονικόν Αρχιεπίσκοπον Αθηνών και θεωρούσε τον Χρύσανθο «επιβάτην». Αρνήθηκε οποιοδήποτε συμβιβασμό. Ο Χρύσανθος, ανένδοτος, με τη βοήθεια της κοσμικής εξουσίας τον απομόνωσε στο μοναστήρι της Φανερωμένης. Ο Δαμασκηνός, φυλακισμένος, προσευχόταν και περίμενε την ώρα να γυρίση στο θρόνο του. Υπέγραφε πάντα ό,τι έγραφε: «Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Δαμασκηνός».

Όταν έφυγε ο Βασιλεύς και η Κυβέρνηση, την άνοιξη του 1941, στην Αίγυπτο και ήρθαν οι κατακτητές και ορίσανε την Κυβέρνηση των στρατηγών της συνθηκολογήσεως με Πρόεδρο το στρατηγό Τσολάκογλου, ο Αρχιεπίσκοπος Χρύσανθος αρνήθηκε να ορκίση τη νέα Κυβέρνηση. Πήγαν πρεσβείες να τον μεταπείσουνε’ στάθηκε ανένδοτος. Ο γράφων τον βρήκε ένα από κείνα τα βράδια στο απέριττο γραφείο του, στην Αρχιεπισκοπή, πλάι στην αίθουσα με το βυζαντινό θρόνο, να περιμένη το πεπρωμένο. Ήταν όρθιος, το μαύρο ράσο του έκανε να φαίνεται πιο πολύ η ωχρότητα του προσώπου του. Είπε:

-Όχι αρνούμαι να τον ορκίσω.

Το βλέμμα του ήτανε στραμμένο προς τον τοίχο του βάθους, σα να κοίταζε στο

βάθος τους χρόνους.

-Όχι είπε πάλι. Εγώ θα ώρκιζα Κυβέρνησιν που θα ώριζε μόνον ο Βασιλεύς των Ελλήνων. Όχι, δεν θα υποκύψω. Τι θα ειπούν, αν υποκύψω, ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ο Αλεξανδρείας, ο Βασιλεύς; Όχι. Αρνούμαι.»

Έτσι, ουσιαστικά άφηνε το Θρόνο. Και ο Αθηνών Δαμασκηνός δεν ήταν πιά δεσμώτης' με την κατάρρευση η φρουρά του είχε αποσυρθή. Κατέβηκε απ' τη Σαλαμίνα στην Αθήνα. Ο θρόνος του τον περίμενε. Τον περίμενε η Εκκλησία. Τον περίμενε το ποίμνιό του πού εχειμαζόταν.

Τι θα πράξη ο Αθηνών Δαμασκηνός; Ο Δαμασκηνός δεν έχει προγόνους του τους Ιεράρχες του Βυζαντίου, αλλά τους Δεσποτάδες του 1821. Έχει το πάθος τους, την πολιτικότητά τους, και την αγωνιστική τους ιδιοσυγκρασία. Πιστεύει πω η Εκκλησία-η «Ναύς», όπως θα την πη αργότερα στα μυστικά του μηνύματα προς το Κάϊρο-ένα είχε χρέος πάντα στις μεγάλες, τις δύσκολες ώρες του Γένους; Όχι να αποσύρεται απ' τ' εγκόσμια. Αλλά να κατεβαίνη στο δρόμο, να φτάνη στο καλύβι του χριστιανού, του κυνηγημένου, του πεινασμένου, του απορφανισμένου' να γίνεται Κεφαλή του Έθνους, να αγωνίζεται, να ορθώνη κατακόρυφο το ανάστημά της απέναντι των τυράννων και, αν είναι ανάγκη, να μαρτυρή.

Ο Δαμασκηνός σκέπτεται ότι είναι ο Αρχιεπίσκοπος των Ελλήνων και πρέπει ν' ανεβή στο θρόνο του πού του τον είχε πάρει ο «επιβάτης». Ο λαός του χειμάζεται και περιμένει τον Ιεράρχη. Αλλά τώρα στην Αθήνα είναι μια Κυβέρνηση μισητή, η Κυβέρνηση των στρατηγών της συνθηκολογήσεως, και την Ελλάδα την εξουσιάζουν οι κατακτητές του. Για ν' ανεβή στο θρόνο του ο Αθηνών Δαμασκηνός πρέπει να το θέλουν η Κυβέρνηση της Κατοχής και οι κατακτητές της Ελλάδος. Προσωπικός ο ίδιος δεν φαίνεται να καταδικάζη τη συνθηκολόγηση των στρατηγών. Την κρίνει σ' ένα γράμμα του προς τον στρατηγό Τσολάκογλου-που ο αναγνώστης θα το βρη στη συνέχεια αυτής της ιστορίας-ως μέτρον ανάγκης. Αλλά το γεγονός μένει: η Κυβέρνηση Τσολάκογλου είναι μια κυβέρνηση κατοχική και μισητή από τους Έλληνες.

Τι θα πράξη ο Αθηνών Δαμασκηνός; Να αποτραβηχτή και αυτός, να αρνηθή και αυτός καθώς αρνήθηκε ο Χρύσανθος; Και να περιμένη να περάση η μπόρα της Κατοχής για να έλθη στο θρόνο του; Ή να ανεβή στο θρόνο του τώρα, με τη συγκατάθεση των Γερμανών και των ελλήνων συνεργατών τους, και να αγωνισθή για το Έθνος;

Το δίλημμα είναι μέγα. Ωχρός, εξασθενημένος απ' τη φυλακή, γιγάντειος, κοιτάζει έξω απ' το παράθυρο του σπιτιού του το θέαμα του δρόμου. Εκεί, στο δρόμο,

περνά η εικόνα της πεινασμένης, της καταματωμένης Ελλάδας που βογκά.

Ο Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός φαίνεται ότι παλαίει. Συμβουλεύεται τους φίλους του. Άς είναι Πρωθιεράρχης. Δεν είναι σοφός της θεολογίας και των κανόνων. Η πίστις του είναι πίστις απλού χριστιανού, πίστης πρωτόγονη. Μιλούσε πάντα με το Θεό απλά.

Τι να πράξη;

Σ’ αυτή την κατάσταση, με αυτό το δίλημμα τον βρήκε ένα απόγεμα προσωπικός του φίλος, διδάσκαλος πανεπιστημιακός. Ο καθηγητής τον συμβουλεύει και αυτός να πράξη αυτό που του υπαγορεύει και η δική του συνείδηση: να πάρη το θρόνο του, να υπερασπιστή το Γένος που χειμάζεται.

Στον Θεμιστοκλή Τσάτσο, που τον βλέπει τότε, μετά την απελευθέρωσή του, κάθε μέρα, ο Αρχιεπίσκοπος θα πη:

-Είναι εν τούτοις αίσχος δια την Ελλάδα ότι έπρεπε να έλθουν οι Γερμανοί δια να παύση η εναντίον μου δίωξις.

Και αργότερα:

-Όχι! Είμαι ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών. Δεν μπορώ να μην ενασκήσω, αυτήν ακριβώς την ώρα, τα καθήκοντά μου που θα είναι μαρτύριον και κίνδυνος. Το εναντίον θα είναι φυγή.

Σε άλλο φίλο του, τον τότε Πρόεδρο του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Κλ. Μανέαν, λέγει:

-Είμαι ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών. Δεν παρακαλώ. Ούτε τους Γερμανούς, ούτε την Κυβέρνησιν. Η Κυβέρνησις οφείλει να κάμη τα τυπικά Διατάγματα, ό,τι χρειάζεται, δια να αναλάβω το καθήκοντά μου.

Πράγματι, Νομοθετικόν Διάταγμα της 17ηςΙουνίου 1941 συνεκάλεσε την Μείζονα Σύνοδον της Ιεραρχίας της Ελλάδος να αποφανθή «περί του κύρους της εκλογής του Αρχιεπισκόπου Αθηνών της ενεργηθείσης την 5η Νοεμβρίου 1938 υπό της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, των κατ' αυτήν και μετ' αυτήν συνταχθέντων πρακτικών, έτι δε των μετά ταύτα επακολουθησασών εκκλησιαστικών και άλλων οιωνδήποτε πράξεων και αποφάσεων συναφών προς την ανάδειξιν Αρχιεπισκόπου Αθηνών». Η Μείζων Ιερά Σύνοδος με ομόφωνη απόφαση της στις 2 Ιουλίου 1941 εδέχθη ότι ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, κανονικώς αναδειχθείς, είναι ο Δαμασκηνός. Και την απόφαση αυτή την αναγνώρισε η Κυβέρνηση με Διάταγμα της 5 Ιουλίου 1941.

Την 6 Ιουλίου 1941 ο Δαμασκηνός εγκαταστάθηκε στο θρόνο του…

Ηλίας Βενέζης,

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ, εκδόσεις Εστία 1981, σελίδες 9-13